

Opis efektów kształcenia w obszarze nauk społecznych

Warszawa 12.03.2010r.

Skład zespołu
ds. opracowania opisu efektów kształcenia
dla obszaru nauk społecznych

1. **Prof. dr hab. Marek Wąsowicz** – Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, Instytut Historii Prawa Collegium Iuridicum, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa
2. **Dr hab. Ewa Konarzewska-Gubała** – Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu (ekonomia), Katedra Badań Operacyjnych, ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
3. **Prof. dr hab. Maria Flis** – Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Socjologii, Zakład Antropologii Społecznej, ul. Grodzka 52, 31-044 Kraków
4. **Prof. dr hab. Konstanty Adam Wojtaszczyk** – Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Instytut Nauk Politycznych, ul. Nowy Świat 67, 00-927 Warszawa
5. **Prof. dr hab. Dariusz Doliński** – Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Katedra Psychologii Społecznej w Wydziale Zamiejscowym SWPS, ul. Grunwaldzka 98, 50-537 Wrocław
6. **Dr hab. Urszula Sztanderska** – Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych, ul. Długa 44/50, 00-241 Warszawa

Założenia

Przyjmuje się, że proponowane opisy efektów uczenia się w obszarze nauk społecznych będą zgodne z Krajową Ramą Kwalifikacji (KRK), opisującą kompetencje generyczne, jak również z European Qualifications Framework. Pomocne mogą być także propozycje zespołu międzynarodowego przygotowującego opisy efektów kształcenia dla nauk społecznych w ramach projektu Tuning. Proponowane opisy uszczegóławiają kompetencje generyczne w zakresie istotnym dla nauk społecznych, pozostawiając jednocześnie szeroką swobodę uczelniom dla kształtowania własnych programów studiów. Tytułem przykładu zamieszczamy projekt opisu efektów uczenia się dla politologii i europeistyki.

Nauki społeczne obejmują co najmniej 22 kierunki studiów z listy kierunków ogłoszonej w rozporządzeniu Ministra z 12.07.2007. Są to: administracja, bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo wewnętrzne, dziennikarstwo i komunikacja społeczna, ekonomia, finanse i rachunkowość, informatyka i ekonometria, europeistyka, geografia, gospodarka przestrzenna, nauki o rodzinie, politologia, polityka społeczna, praca socjalna, prawo, prawo kanoniczne, psychologia, socjologia, stosunki międzynarodowe, towaroznawstwo, zarządzanie, zdrowie publiczne. Poza tym do grupy tej zaliczają się niektóre kierunki unikatowe prowadzone za zgodą ministra w konkretnych uczelniach (jak np. gospodarka przestrzenna i administracja)

Taka wielość dyscyplin szczegółowych powoduje, że opisy efektów kształcenia dla nauk społecznych muszą być dość ogólne, zarazem jednak muszą podkreślać specyfikę tego obszaru wiedzy. Wobec niejednoznaczności definicji nauk społecznych proponuje się przyjąć za punkt wyjścia charakter umiejętności i postaw, jakimi powinien wykazywać się absolwent studiów społecznych. Ma to być człowiek działający aktywnie w grupie (społeczności), tzn. dysponujący odpowiednim zasobem wiedzy i umiejętności dziedzinowych oraz charakteryzujący się takimi kompetencjami, by taką aktywną rolę spełniać; obok zatem „samokształcenia” i „samodoskonalenia”, nastawiony przede wszystkim na działalność publiczną (choć w różnej skali i na różnych poziomach struktur społecznych).

Przyjmuje się, że kwalifikacją I stopnia studiów jest tytuł licencjata, zaś drugiego – tytuł magistra. Dla III stopnia studiów jest to w zasadzie stopień doktora (zakłada się, że warunkiem ukończenia studiów III stopnia jest uzyskanie stopnia doktora), dopuszcza się wszakże, w ramach profilu zawodowego dla 8-go poziomu kwalifikacji (prawo, psychologia), uznanie za kwalifikację certyfikatu dopuszczającego do wykonywania zawodu (prawnika, psychologa). Trzeba także podkreślić, iż wedle obecnych przepisów studia na kierunkach prawo i psychologia prowadzone są jako jednolite studia magisterskie. W przypadku zatem tych dwóch dyscyplin kompetencje magisterskie obejmują zarazem kompetencje licencyjne.

Jednocześnie zespół zwraca uwagę, że zawodowy charakter poziomu 8 nie został dostatecznie uwzględniony w proponowanej krajowej ramie kwalifikacji i w tym zakresie różni się od opisu poziomu 8-go w Europejskiej Ramie Kwalifikacji.

Definicje

Proponuje się na potrzeby niniejszego dokumentu przyjęcie następujących definicji:

Struktura społeczna – jednostki lub grupy określonej społeczności pozostające w formalnych i nieformalnych relacjach określonego typu, np. struktura zawodowa mieszkańców Warszawy, struktura organizacyjna przedsiębiorstwa, grupa osób posiadających wyższe wykształcenie.

Institucja społeczna (organizacja) – struktura społeczna celowa, o charakterze formalnym lub nieformalnym, powołana dla osiągnięcia jakiegoś celu/celów, np. spółka handlowa, uniwersytet, partia polityczna.

Zjawisko społeczne – efekt działań jednostek (grup) w ramach określonej struktury formalnej lub nieformalnej, np. popyt na określone dobro wśród społeczności o określonej strukturze dochodów, wydajność pracy na określonym wydziale produkcji, poparcie dla określonej partii politycznej, chęć zdobywania wyższego wykształcenia, nieprzestrzeganie przepisów prawa, okupacja urzędu.

Proces społeczny – zjawisko społeczne rozpatrywane w czasie, charakteryzowane zwykle określonym kierunkiem i dynamiką zmian, np. wzrost współczynnika skolaryzacji, wyludnianie się wsi.

Mobilność pionowa

Mobilność pionowa (czyli możliwość podjęcia studiów II stopnia na innym kierunku niż odbyte studia I stopnia) jest podstawową zasadą procesu bolońskiego. Wydaje się, że w ramach obszaru nauk społecznych uzyskanie wymaganej wiedzy, umiejętności oraz postaw na poziomie II stopnia studiów możliwe jest w ramach różnych programów studiów, zmiana zatem szczegółowej dyscypliny powinna być czymś naturalnym (a nie wyjątkowym). Oznacza to konieczność takiego konstruowania programów szczegółowych na poziomie konkretnych uczelni, by wiedza i umiejętności uzyskiwane w obszarze nauk społecznych na poziomie I stopnia studiów w ramach konkretnego programu studiów były stosunkowo łatwe do uzupełnienia na poziomie studiów II stopnia w pokrewnej dyscyplinie społecznej.

Mobilność powinna być także możliwa pomiędzy obszarami, zespół nie uważa jednak, by w takiej sytuacji, nawet w przypadku odległych obszarów lub wąsko zakreślonych programów studiów prowadzących do wąskich, ale mocno pogłębionych umiejętności, należało różnicować uzyskany dyplom w zależności od tego, czy studia II stopnia były swoistą kontynuacją studiów I stopnia, czy też podjęto je na zupełnie innym kierunku studiów, i wiedza i umiejętności w zakresie studiów I stopnia zostały przez absolwenta studiów II stopnia opanowane tylko w ograniczonym zakresie. Zespół uważa, że dostateczną informację na ten temat będzie zawierać suplement do dyplomu.

Z powyższego założenia wynika sposób konstruowania „przyrostu” efektów kształcenia przy przejściu na wyższy poziom kształcenia. Przyjmuje się więc, że poziom studiów II stopnia oznacza wiedzę „pogłębioną” lub „szerszą”, ale dla węższego obszaru (zazwyczaj przez wybranie przez studiującego w trakcie studiów określonej specjalności, albo przez wybór określonego programu studiów II stopnia). II stopień studiów powinien także charakteryzować się większą liczbą teoretycznych ujęć. Pewien problem rysuje się dla studiów III stopnia: przyjęto tu wysoko kwalifikowaną wiedzę w ramach dość wąskiej specjalności, pozostającej w ścisłym związku z tematem rozprawy doktorskiej, zarazem jednak uznano, że stopień ten wymaga również pogłębionej wiedzy o charakterze ogólnym, zazwyczaj uwzględniającej najnowsze osiągnięcia naukowe.

Profile studiów

Przyjmuje się generalną zasadę, że profile studiów (ogólny, badawczy, praktyczny) nie są wyróżnikami (w żadną stronę), lecz odrębną ścieżką studiowania. Prowadzą zatem do uzyskania w większym zakresie pewnych szczególnych kompetencji. Proponuje się wskazanie dla studiów I stopnia profilu ogólnego i praktycznego, dla studiów II stopnia – profilu ogólnego i badawczego oraz – dla niektórych dyscyplin – obok studiów III stopnia o profilu ogólnym także studia o profilu praktycznym, co mogłoby prowadzić do doktoratów o charakterze akademickim i zawodowym. Zespół zwraca uwagę na to, że w przypadku niektórych dyscyplin aplikacja zawodowa prowadzi do uzyskania istotnego przyrostu

kompetencji generycznych. Z tego względu do rozważenia jest naszym zdaniem wprowadzenie profilu aplikacyjnego dla poziomu 8-go.

W przypadku profilu praktycznego dla studiów I stopnia proponuje się zwrócić większą uwagę na uzyskiwane umiejętności (i ich praktyczne zastosowanie) i ograniczyć (w niewielkim stopniu) teoretyczny charakter wiedzy. W przypadku profilu badawczego dla studiów II stopnia proponuje się w większym zakresie posługiwanie się naukowymi metodami badawczymi oraz większą liczbę ujęć teoretycznych, a także uzyskanie przez studenta własnych osiągnięć badawczych. Profil praktyczny dla studiów III stopnia charakteryzuje się zwróceniem większej uwagi na zastosowanie wysokiej wiedzy i umiejętności przy wykonywaniu złożonych funkcji publicznych.

Walidacja efektów kształcenia

Uznaje się, że walidacja efektów kształcenia możliwa jest dla szczegółowego opisu efektów kształcenia przygotowywanego na poziomie programów opracowywanych w uczelni. Oznacza to, że program studiów, przygotowany w uczelni, musi zawierać także opis narzędzi i procedur jego weryfikacji, i ten opis, a także jego wdrożenie w życie, powinno podlegać ocenie zewnętrznego audytora.

Minima kadrowe, pensum

Zespół nie przedstawia konkretnych propozycji w tym zakresie, zwraca jednak uwagę na to, że kwestia minimum kadrowego i pensum (w uczelniach publicznych) wymagają zasadniczej rewizji, jeśli wdrożenie ram kwalifikacji w proponowanym kształcie ma się zakończyć sukcesem. W szczególności zespół uważa, że utrzymanie pensum lub ustalanie sposobów jego realizowania i rozliczania powinny być pozostawione swobodzie uczelni.

Zasady przypisywania punktów ECTS

Zespół, z uwagi na zróżnicowanie dyscyplin wchodzących w skład obszaru nauk społecznych, nie uznaje za konieczne określanie w sposób ujednolicony proporcji punktów ECTS dla poszczególnych grup opisów efektów kształcenia (wiedza, umiejętności dziedzinowe, inne kompetencje), ani – tym bardziej – form dydaktycznych, przy pomocy których miałyby być one osiągnęte. Pewne ogólne uwagi dotyczą jedynie profiliów (por. wyżej). Zespół stoi także na stanowisku uwzględniania kompetencji nabytych poza formalnym systemem studiów wyższych.

Przykładowe opisy efektów uczenia się (w załączeniu: politologia, europeistyka)

Opis efektów kształcenia dla obszaru nauki społeczne **Podobszar: politologia**

Studia I stopnia	Studia II stopnia
WIEDZA	WIEDZA
1. z perspektywy historycznej i współczesnej w wymiarze polskim oraz europejskim lub globalnym: a/ o najbliższym społecznym otoczeniu człowieka (np. rodzina, zakład pracy); b/	1. szersza i pogłębiona w odniesieniu do wybranych struktur społecznych politycznych, narodowych i kulturowych oraz instytucji politycznych i/lub ich elementów, także w wymiarze regionu

dotycząca wspólnot lokalnych i ich organizacji politycznej; c/ o strukturach społecznych, etnicznych i narodowych; d/ o państwie, władzy, administracji i prawie, także o zakresie kompetencji i zasadach funkcjonowania instytucji społeczno-politycznych oraz procesie decyzyjnym; e/ demokracji i społeczeństwie obywatelskim;	kulturowego;
2. o rodzajach więzi społeczno-politycznych;	2. szersza i pogłębiona w odniesieniu do więzi funkcjonujących w sferze polityki;
3. z perspektywy historycznej i współczesnej: a/ o człowieku jako uczestniku życia politycznego i społecznego; b/ o dyskursie publicznym, jego podstawach i uczestnikach; c/ o uwarunkowaniach (np. psychologicznych, kulturowych) funkcjonowania człowieka w społeczeństwie, ze szczególnym uwzględnieniem uczestnictwa w życiu publicznym;	3. pogłębiona w odniesieniu do aktywności politycznej człowieka;
4. o metodach badawczych politologii oraz ich relacji z metodami stosowanymi w innych naukach politycznych;	4. pogłębiona o metodach i technikach badań politologicznych;
5. a/ o normach politycznych i prawnych, b/ o strukturach i instytucjach politycznych; c/ o rządzeniu i podejmowaniu decyzji politycznych	5. pogłębiona w odniesieniu do systemów norm, struktur i instytucji politycznych;
6. o procesach zmian struktur i instytucji politycznych;	6. szersza i pogłębiona w odniesieniu do struktur i instytucji politycznych;
7. o głównych nurtach myśli politycznej i teoriach polityki;	7. pogłębiona w sensie teoretycznym i w odniesieniu do współczesności i myśli polskiej;
8. o relacjach współzależności i konfliktach między organizacjami i instytucjami politycznymi w skali międzykulturowej i międzynarodowej;	8. poszerzona lub pogłębiona w odniesieniu do struktur politycznych w skali międzynarodowej i wybranych kręgów kulturowych.
UMIEJĘTNOŚCI	UMIEJĘTNOŚCI
1. obserwacji i interpretacji zjawisk i mechanizmów politycznych, dostrzegania ich wzajemnych relacji i zależności;	1. to samo + wyjaśnianie ich wzajemnych relacji i zależności;
2. wykorzystania wiedzy teoretycznej do opisu i analizowania procesów politycznych, a także konkretnych wydarzeń, w tym opisu roli i znaczenia instytucji społeczno-politycznych, oceny ich funkcjonowania pod kątem efektywności, legalizmu i celowości, a także wykorzystania wiedzy w działaniu indywidualnym i grupowym;	2. to samo + formułowanie własnych opinii na ten temat;

3. przewidywania i prognozowania konkretnych zjawisk politycznych, w tym również zagrożeń dla funkcjonującego porządku prawnego, społecznego i politycznego;	3. to samo + przewidywanie złożonych procesów politycznych oraz towarzyszących im potencjalnych zagrożeń;
4. rozumienia przyczyn i przebiegu konkretnych procesów i wydarzeń politycznych w tym również analizy dyskursu politycznego;	4. to samo + formułowanie własnych opinii na ten temat;
5. rozumienia i posługiwania się systemami normatywnymi oraz konkretnymi regułami i normami, w tym m.in. wykorzystywania myśli społeczno-politycznej do opisu i interpretacji rzeczywistości politycznej;	5. pogłębiona umiejętność w odniesieniu do norm społecznych i prawnych w życiu publicznym;
6. posługiwania się metodami i narzędziami opisującymi zjawiska polityczne, stosowania wybranych metod badawczych oraz ich doboru do określonych zadań badawczych;	6. pogłębiona umiejętność w odniesieniu do wybranej metody wraz z jej praktycznym zastosowaniem;
7. wykorzystywania zdobytej wiedzy w praktycznym i zawodowym działaniu, w tym m.in. korzystania z procedur demokratycznych w życiu publicznym, współdziałania i rozwiązywania konfliktów;	7. to samo + umiejętność krytycznej analizy skuteczności i przydatności stosowanej wiedzy;
8. samodzielnego doskonalenia i uzupełniania nabytej wiedzy i umiejętności;	8. to samo + w tym w wymiarze interdyscyplinarnym, ewentualnie na studiach III stopnia;
9. rozumienia motywacji i przewidywania zachowań politycznych;	9. to samo, pogłębione w odniesieniu do działań politycznych ludzi;
10. rozumienia i analizowania kulturowego dorobku człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem kultury politycznej;	10. to samo + umiejętność oceny tego dorobku w obszarze aktywności politycznej.
POSTAWY	POSTAWY
1. jest przygotowany do aktywnego uczestniczenia w życiu publicznym, także w grupach (zespołach) realizujących cele społeczne, polityczne i obywatelskie;	1. jest przygotowany do wykonywania funkcji organizatora życia obywatelskiego w różnych środowiskach i na różnych szczeblach struktury społeczeństwa; potrafi kierować zespołami realizującymi projekty obywatelskie, proponować ich kształt prawny, zna techniki negocjacyjne;
2. umie uczestniczyć w budowaniu projektów aktywności obywatelskiej, znać aspekty polityczne, prawne, ekonomiczne i społeczne działalności obywatelskiej;	2. to samo + potrafi przewidywać wielokierunkowe skutki społeczno-polityczne swej działalności;
3. potrafi komunikować się z otoczeniem i przekazywać podstawową wiedzę na temat działalności obywatelskiej;	3. to samo + przekazywać i bronić swoich poglądów, umie wypowiadać się w ważnych sprawach społecznych i światopoglądowych, posiada umiejętności retoryczne i erystyczne;
4. jest przygotowany do pracy w instytucjach publicznych, w tym partiach politycznych,	4. jest przygotowany do tworzenia (współtworzenia) instytucji publicznych,

organach administracji publicznej, organizacjach międzynarodowych oraz organizacjach pozarządowych;	prywatnych i non profit w obszarze działalności społecznej i obywatelskiej, a także do podejmowania samodzielnej działalności w interesie publicznym;
5. ma świadomość znaczenia zachowywania się w sposób profesjonalny i etyczny i potrafi się w ten sposób zachowywać jako pracownik instytucji publicznych;	5. to samo + umie aktywnie propagować tego typu postawy;
6. potrafi identyfikować wskazywać i definiować podstawowe zagrożenia dla funkcjonujących struktur społecznych oraz ładu prawno-politycznego; potrafi pracować w zespołach powołanych w celu przeciwdziałania tym zagrożeniom.	6. to samo + umie wskazywać szersze spektrum zagrożeń; potrafi kierować zespołem przeciwdziałającym zagrożeniom.

Opis efektów kształcenia dla obszaru nauki społeczne
Podobszar: europeistyka

I stopień	II stopień
WIEDZA	
O procesach politycznych, społecznych i kulturowych zachodzących we współczesnej Europie, zwłaszcza integracji międzynarodowej	Pogłębienie oraz wiedza o innych niż UE strukturach i formach integracji oraz procesach społecznych implikujących rozwiązania o charakterze uniwersalnym w Europie
O ewolucji roli państwa we współczesnej Europie, znaczenie państwa narodowego i jego znaczenie w procesach integracji i globalizacji.	Wiedza pogłębiona i poszerzona o aksjologiczny wymiar świadomości i tożsamości współczesnej Europy (w różnych wymiarach)
O dziedzictwie kulturowym Europy. Wartościach ukształtowanych historycznie, oraz ich aktualne znaczenie	Podstawy aksjologiczne różnorodności kulturowej współczesnej Europy, zmiany w świadomości społecznej, znaczenie czynników uniwersalizujących, skutki integracji i globalizacji
O historii Europy i Polski XX wieku z położeniem nacisku na rozwój stosunków wewnątrz europejskich i wpływu czynników zewnętrznych	Znaczenie czynników geopolitycznych oraz cywilizacyjnych w rozwoju stosunków europejskich
O miejscu Polski w Europie i jego ewolucji. Uwarunkowania historyczne pozycji Polski w Europie, czynniki społeczne, geopolityczne, ekonomiczne i kulturowe.	Pogłębienie i poszerzenie oraz o formach i obszarach obecności Polski we współczesnej Europie
O normach prawnych i politycznych regulujących stosunki społeczne w Europie	Wiedza pogłębiona, o systemach

przede wszystkim w sferze międzynarodowej.	normatywnych współczesnej Europy (ze szczególnym naciskiem na prawo UE)
O instytucjach i mechanizmach decyzyjnych Unii Europejskiej oraz innych struktur międzynarodowych w Europie.	O praktycznym funkcjonowaniu procedur decyzyjnych. Aspekty prawne i instytucjonalne.
O postawach i motywacjach polityczno – społecznych obecnych we współczesnej Europie, zwłaszcza odnoszących się do procesu integracji	Wiedza pogłębiona oraz znajomość praktycznych aspektów funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego w Europie i jego wpływu na postawy społeczne.
O funkcjonowaniu jednolitego rynku europejskiego	Wiedza pogłębiona w zakresie wybranych polityk UE (podział funkcjonalny)
O koncepcjach rozwoju Unii Europejskiej. Modele integracyjne, możliwość ich realizacji.	Wiedza pogłębiona i poszerzona. Szczegółowa analiza poszczególnych modeli integracyjnych.
O procesach integracji regionalnej ekonomicznej i społeczno – politycznej.	O teoretycznych modelach dotyczących integracji na poziomie regionalnym w sferach: gospodarczej, społecznej i politycznej
O formach obecności Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych. Aspekty praktyczne, analiza bieżących układów w stosunkach europejskich i pozaeuropejskich.	Aspekty teoretyczne (teoria stosunków międzynarodowych) i praktyczne specyfiki relacji Europy z poszczególnymi regionami świata. Relacje transatlantyckie (USA), Azja, stosunki z Chinami, Indiami, Bliskim Wschodem, Afryką i Ameryką Południową.
UMIĘJĘTNOŚCI	
Obserwacji i interpretacji zjawisk i procesów społecznych i politycznych zachodzących we współczesnej Europie	Prognozowania dynamiki zjawisk i procesów zachodzących we współczesnej Europie
Identyfikacji i oceny motywacji aktorów zaangażowanych w proces integracji europejskiej	Formułowanie własnych opinii na temat procesów społecznych, politycznych, ekonomicznych i kulturalnych współczesnej Europy
Sytuowania konkretnych idei i poglądów politycznych w spektrum europejskiej myśli społecznej i politycznej	Analiza (w wybranych przypadkach szczegółowa) aktów normatywnych oraz rozwiązań instytucjonalnych
Wykorzystywania ogólnych metod badawczych nauk społecznych do analizy procesów zachodzących w Europie	Praktyczne zastosowanie metod badawczych europeistyki do poszczególnych sfer stosunków społeczno – politycznych.
Lokalizowanie związków pomiędzy polityką, gospodarką i kulturą w stosunkach	Ocena dorobku kulturowego Europy, w wymiarach uniwersalnym i partykularnym

europjskich	oraz jej relacji z innymi kręgami kulturowymi
Samodzielnego doskonalenia i uzupełniania nabytej wiedzy	Samodzielnego doskonalenia i uzupełniania nabytej wiedzy wraz z pozyskiwaniem umiejętności do jej praktycznego stosowania
Praktycznego funkcjonowania w zróżnicowanym środowisku negocjacyjnym, zwłaszcza w kontekście uzgadniania decyzji na poziomie europejskim	Umiejętność rozszerzona z naciskiem na aspekty praktyczne procedur negocjacyjnych
Sprawnego komunikowania się w języku angielskim lub francuskim	Wykorzystania, i znaczenia, sprawnego komunikowania się w języku obcym z użyciem terminologii fachowej, głównie w zakresie społeczno – politycznych aspektów procedur na poziomie europejskim.
POSTAWY	
Potrafi przekazywać swoją wiedzę otoczeniu i wyrażać i bronić poglądów odnoszących się do kwestii europejskich	Potrafi zwięźle ale logicznie i jasno formułować własne poglądy i prezentować je na forach publicznych
Jest przygotowany do pracy na stanowiskach średniego szczebla, w instytucjach rządowych, samorządowych, organizacjach i strukturach międzynarodowych, przedsiębiorstwach i organizacjach pozarządowych, działających w Europie lub współpracujących z Europą.	Jest przygotowany do pracy na stanowiskach kierowniczych, w instytucjach rządowych, samorządowych, organizacjach i strukturach międzynarodowych, przedsiębiorstwach i organizacjach pozarządowych, działających w Europie lub współpracujących z Europą
Ma świadomość różnic w tradycjach politycznych, kulturowych, strategiach negocjacyjnych oraz postrzeganiu międzynarodowych struktur współpracy przez przedstawicieli różnych państw, zwłaszcza członków UE	Potrafi organizować i prowadzić negocjacje międzynarodowe, oraz podejmować odpowiednie decyzje, uwzględnieniem różnic poglądów i stanowisk między uczestnikami negocjacji czy procesów decyzyjnych
Umie krytycznie oceniać działania (i ich efekty) instytucji państwowych i europejskich	Potrafi proponować sposoby udoskonalenia działania instytucji państwowych i europejskich, (instytucji rządowych, samorządowych, organizacji i struktur międzynarodowych, przedsiębiorstw i organizacji pozarządowych)
Ma świadomość znaczenia aktywności obywatelskiej, zwłaszcza w aspekcie funkcjonowania państwa i społeczeństwa w warunkach integracji i globalizacji	Potrafi organizować, moderować i brać aktywny udział w debacie publicznej, zwłaszcza w wymiarze europejskim
Ma świadomość znaczenia postępowania w sposób profesjonalny i etyczny	Ma świadomość znaczenia postępowania w sposób profesjonalny i etyczny

Jest przygotowany do podjęcia studiów II stopnia.	Jest przygotowany do podjęcia studiów II stopnia na innym kierunku lub III stopnia w jednostkach organizacyjnych, które jej prowadzą
---	--

**Opis efektów uczenia się w obszarze wiedzy – nauki społeczne
Studia I stopnia – profil ogólny i praktyczny**

WIEDZA

Profil ogólny	Profil praktyczny
O różnych rodzajach struktur i instytucji społecznych (kulturowych, politycznych, prawnych i ekonomicznych) i ich elementach, w wymiarze regionu lub w skali globalnej.	O typowych rodzajach struktur i instytucji społecznych (kulturowych, politycznych, prawnych i ekonomicznych) i ich podstawowych elementach, w wymiarze regionu lub w skali globalnej.
O relacjach między strukturami i instytucjami społecznymi (i ich elementami) w skali krajowej, międzynarodowej i międzykulturowej.	
O rodzajach więzi społecznych (rodziny, towarzyskie, kulturowe, zawodowe, organizacyjne, terytorialne, ekonomiczne, polityczne, prawne) i o rządzących nimi prawidłowościach.	O rodzajach więzi społecznych (rodziny, towarzyskie, kulturowe, zawodowe, organizacyjne, terytorialne, ekonomiczne, polityczne, prawne) i o rządzących nimi prawidłowościach oraz praktycznych zastosowaniach.
O człowieku jako twórcy kultury, w szczególności podmiocie konstytuującym struktury społeczne i zasady ich funkcjonowania, a także działającym w tych strukturach.	To samo
O metodach i narzędziach (w tym o technikach pozyskiwania danych, właściwych dla wybranej dyscypliny) pozwalających opisywać struktury i instytucje społeczne oraz procesy w nich i między nimi zachodzące.	O metodach i narzędziach oraz technikach pozyskiwania danych, pozwalających opisywać struktury i instytucje społeczne oraz procesy w nich i między nimi zachodzące, ze szczególnym zwróceniem uwagi na konkretnie wybrane instytucje społeczne.
O normach i regułach organizujących struktury i instytucje społeczne i rządzących nimi oraz o ich źródłach, naturze, zmianach i sposobach działania.	O normach i regułach organizujących wybrane struktury i instytucje społeczne, i rządzących nimi oraz o ich źródłach, naturze, zmianach i sposobach działania.
O procesach zmian struktur i instytucji społecznych oraz ich elementów, o przyczynach, przebiegu, skali i konsekwencjach tych zmian.	O procesach zmian wybranych struktur i instytucji społecznych oraz ich elementów, o przyczynach, przebiegu, skali i konsekwencjach tych zmian.
O poglądach i ich ewolucji na temat struktur i instytucji społecznych oraz rodzajów więzi społecznych.	O poglądach i ich ewolucji na temat wybranych struktur i instytucji społecznych oraz rodzajów więzi społecznych.

UMIEJĘTNOŚCI (DZIEDZINOWE)	
Dostrzegania, obserwacji i interpretacji zjawisk społecznych rozmaitej natury (kulturowych, politycznych, prawnych, ekonomicznych).	To samo
Wykorzystania podstawowej wiedzy teoretycznej do opisu i analizowania konkretnych procesów i zjawisk społecznych (kulturowych, politycznych, prawnych, gospodarczych).	Wykorzystania podstawowej wiedzy teoretycznej do szczegółowego opisu i praktycznego analizowania jednostkowych procesów i zjawisk społecznych (kulturowych, politycznych, prawnych, gospodarczych).
Analizowania przyczyn i przebiegu konkretnych procesów i zjawisk społecznych (kulturowych, politycznych, prawnych, ekonomicznych).	To samo
Prognozowania konkretnych procesów i zjawisk społecznych (kulturowych, politycznych, ekonomicznych) z wykorzystaniem standardowych metod i narzędzi.	Prognozowania praktycznych skutków konkretnych procesów i zjawisk społecznych (kulturowych, politycznych, ekonomicznych) z wykorzystaniem standardowych metod i narzędzi.
Posługiwania się systemami normatywnymi oraz konkretnymi normami i regułami.	Posługiwania się w praktycznych zastosowaniach systemami normatywnymi oraz konkretnymi normami i regułami.
Wykorzystania zdobytej wiedzy w praktycznym (zawodowym) działaniu w ściśle określonym zakresie.	To samo poszerzone o umiejętności uzyskane w drodze odbytej praktyki zawodowej.
Analizowania proponowanych rozwiązań konkretnych problemów i uczestniczenia w podejmowaniu rozstrzygnięć w tym zakresie.	To samo poszerzone o umiejętność wdrażania proponowanych rozwiązań.
Przewidywania ludzkich zachowań, analizowania ich motywów oraz społecznych (kulturowych, politycznych, prawnych, ekonomicznych) konsekwencji.	To samo ograniczone do wybranych struktur, instytucji, zjawisk i procesów społecznych, oraz poszerzone o umiejętność wpływania na te zachowania.
Rozumienia i analizowania kulturowego dorobku człowieka.	To samo
Potrafi efektywnie wykorzystywać środki oddane mu do dyspozycji w celu wykonania typowych zadań zawodowych w danej dyscyplinie.	To samo
INNE KOMPETENCJE (POSTAWY)	
Jest przygotowany do aktywnego uczestniczenia w grupach (zespołach) i organizacjach, realizujących cele społeczne (polityczne, gospodarcze, obywatelskie).	To samo
Umie uczestniczyć w budowaniu projektów społecznych (politycznych, gospodarczych, obywatelskich), zna aspekty prawne,	To samo

ekonomiczne i polityczne tej działalności oraz potrafi przewidywać w podstawowym zakresie jej skutki.	
Potrafi komunikować się z otoczeniem i przekazywać podstawową wiedzę na temat działalności społecznej (politycznej, gospodarczej, obywatelskiej).	To samo
Jest przygotowany do pracy w instytucjach publicznych, organizacjach gospodarczych, prywatnych, non profit.	To samo
Potrafi uzupełniać i doskonalić nabytą wiedzę i umiejętności.	To samo
Ma świadomość znaczenia zachowywania się w sposób profesjonalny i etyczny.	To samo
Potrafi brać odpowiedzialność za powierzone mu zadania.	To samo

**Opis efektów uczenia się w obszarze wiedzy – nauki społeczne
Studia II stopnia – profil ogólny i badawczy**

Profil ogólny	Profil badawczy
WIEDZA	WIEDZA
Wiedza szersza oraz pogłębiona w odniesieniu do wybranych struktur i instytucji społecznych, i/lub ich elementów.	To samo z uwzględnieniem znaczącego dorobku teoretycznego.
Wiedza pogłębiona w odniesieniu do wybranych struktur i instytucji społecznych i kategorii więzi społecznych, względnie do wybranych kręgów kulturowych.	To samo z uwzględnieniem znaczącego dorobku teoretycznego.
Wiedza szersza oraz pogłębiona w odniesieniu do wybranych kategorii więzi społecznych.	To samo z uwzględnieniem znaczącego dorobku teoretycznego.
Wiedza [o człowieku jako twórcy kultury] pogłębiona w odniesieniu do wybranych obszarów aktywności człowieka.	To samo z uwzględnieniem znaczącego dorobku teoretycznego.
Wiedza [o metodach i narzędziach oraz technikach pozyskiwania danych, pozwalających opisywać struktury i instytucje społeczne] pogłębiona o wybranych metodach i narzędziach opisu oraz modelowania struktur społecznych i procesów w nich zachodzących, a także identyfikowania prawidłowości rządzących nimi.	To samo pogłębione w zakresie metodologii pracy badawczej.
Wiedza pogłębiona w odniesieniu do wybranych systemów norm i reguł.	To samo z uwzględnieniem znaczącego dorobku teoretycznego.
Wiedza szersza i pogłębiona w odniesieniu do procesów zmian wybranych struktur, instytucji i więzi społecznych oraz prawidłowości rządzących tymi zmianami.	To samo z uwzględnieniem dorobku teoretycznego.

Wiedza [o poglądach i ich ewolucji] pogłębiona w odniesieniu do wybranych struktur i instytucji społecznych i/lub wybranych kategorii więzi społecznych.	To samo
UMIEJĘTNOŚCI (DZIEDZINOWE)	UMIEJĘTNOŚCI (DZIEDZINOWE)
Umiejętność [dostrzegania, obserwacji i interpretacji zjawisk społecznych] pogłębiona i wzbogacona o wyjaśnianie wzajemnych relacji między zjawiskami społecznymi rozmaitej natury.	To samo na podłożu teoretycznym.
Umiejętność wykorzystywania wiedzy teoretycznej [do opisu i analizowania procesów społecznych], poszerzona o formułowanie własnych opinii oraz o krytyczny dobór danych i metod analizy.	To samo poszerzone o posługiwanie się naukowym aparatem opisu.
Umiejętność [rozumienia przyczyn i przebiegu procesów i zjawisk społecznych] poszerzona o formułowanie własnych opinii na ten temat oraz stawianie prostych hipotez badawczych i ich weryfikowanie.	To samo z zastosowaniem ujęć teoretycznych i umiejętnością opracowania drobnej pracy o charakterze naukowym.
Umiejętność poszerzona o przewidywanie i modelowanie złożonych procesów społecznych (zjawisk z różnych obszarów życia społecznego) z wykorzystaniem zaawansowanych metod i narzędzi.	To samo
Umiejętność poszerzona w odniesieniu do wybranej kategorii więzi społecznych (i rodzaju norm).	To samo z uwzględnieniem ujęć teoretycznych.
Umiejętność wykorzystania zdobytej wiedzy w różnych zakresach i formach, poszerzona o krytyczną analizę skuteczności i przydatności stosowanej wiedzy.	To samo
Samodzielnego proponowania rozwiązań konkretnego problemu i przeprowadzenia procedury podjęcia rozstrzygnięć w tym zakresie.	To samo
To samo pogłębione w odniesieniu do wybranych rodzajów ludzkich zachowań lub obszarów, w jakich one zachodzą.	To samo
To samo poszerzone o umiejętność pogłębionej teoretycznie oceny tego dorobku w wybranych obszarach ludzkiej aktywności kulturalnej z zastosowaniem metody badawczej.	To samo
	Potrafi zaprezentować swoje wyniki badawcze w środowisku naukowym.
Potrafi dobierać środki i metody pracy w	To samo

celu efektywnego wykonania pojawiających się zadań zawodowych.	
INNE KOMPETENCJE (POSTAWY)	INNE KOMPETENCJE (POSTAWY)
Jest przygotowany do wykonywania funkcji inicjatora i organizatora życia społecznego, potrafi kierować zespołami i przedsięwzięciami, proponować ich kształt programowy, organizacyjny i prawny, zna techniki negocjacyjne, potrafi pełnić rolę arbitra, mediatora i negocjatora w sytuacji konfliktu społecznego.	To samo
To samo poszerzone o umiejętność przewidywania wielokierunkowych skutków społecznych swej działalności oraz zdolność do ponoszenia za nią odpowiedzialności.	To samo
Potrafi komunikować się z otoczeniem, w tym z osobami niebędącymi specjalistami w danej dziedzinie, przekazywać i bronić swoich poglądów, umie wypowiadać się w ważnych sprawach społecznych i światopoglądowych, posiada umiejętności retoryczne i erystyczne.	To samo
Jest przygotowany do tworzenia (współtworzenia) instytucji publicznych, organizacji gospodarczych, prywatnych i non profit w obszarze działalności społecznej, a także do podejmowania samodzielnej działalności w interesie publicznym lub własnym.	To samo
Potrafi samodzielnie i krytycznie uzupełniać wiedzę i umiejętności, poszerzone o wymiar interdyscyplinarny.	Potrafi samodzielnie i krytycznie uzupełniać wiedzę i umiejętności, poszerzone o wymiar interdyscyplinarny, oraz jest przygotowany do podjęcia studiów doktoranckich.
To samo poszerzone o umiejętność aktywnego propagowania takich postaw.	To samo
Odpowiedzialnie projektuje i wykonuje zadania zawodowe.	To samo

**Opis efektów uczenia się w obszarze wiedzy – nauki społeczne
Studia III stopnia – profil ogólny i praktyczny**

WIEDZA

Profil ogólny	Profil praktyczny
Wiedza zaawansowana o charakterze ogólnym oraz znacznie pogłębiona co do wybranych struktur i instytucji społecznych i/lub ich elementów, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.	Wiedza o charakterze ogólnym oraz znacznie pogłębiona co do wybranych struktur i instytucji społecznych i/lub ich elementów, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe oraz znajomość praktycznych zastosowań.
Wiedza zaawansowana w odniesieniu do wybranych kręgów kulturowych,	Wiedza zaawansowana w odniesieniu do wybranego kręgu kulturowego,

uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.	uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe oraz znajomość praktycznych zastosowań.
Wiedza zaawansowana o charakterze ogólnym oraz wiedza znacznie pogłębiona co do wybranych więzi społecznych, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.	Wiedza o charakterze ogólnym oraz wiedza znacznie pogłębiona co do wybranych więzi społecznych, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe oraz znajomość praktycznych zastosowań.
Wiedza zaawansowana [o człowieku jako twórcy kultury] o charakterze ogólnym oraz wiedza znacznie pogłębiona co do wybranych kompetencji społecznych, uwzględniająca najnowsze publikacje z tego zakresu.	To samo
Wiedza zaawansowana w zakresie wybranych metod opisu i technik pozyskiwania danych oraz modelowania, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.	To samo
Wiedza zaawansowana w zakresie wybranego systemu norm i reguł, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.	Wiedza zaawansowana w zakresie wybranego systemu norm i reguł, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe oraz znajomość praktycznych zastosowań.
Wiedza zaawansowana [o procesach zmian] o charakterze ogólnym oraz wiedza znacznie pogłębiona w odniesieniu do wybranych struktur i instytucji społecznych oraz kategorii więzi społecznych, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.	Wiedza o charakterze ogólnym oraz wiedza znacznie pogłębiona w odniesieniu do wybranych struktur i instytucji społecznych oraz kategorii więzi społecznych, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.
Wiedza zaawansowana [o poglądach] o charakterze ogólnym oraz wiedza znacznie pogłębiona w odniesieniu do wybranych struktur i instytucji społecznych oraz kategorii więzi społecznych, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.	Wiedza o charakterze ogólnym oraz wiedza znacznie pogłębiona w odniesieniu do wybranych struktur i instytucji społecznych oraz kategorii więzi społecznych, uwzględniająca najnowsze osiągnięcia naukowe.
UMIEJĘTNOŚCI (DZIEDZINOWE)	
Umiejętność [dostrzegania, obserwacji i interpretacji zjawisk społecznych] wzbogacona o odkrywanie – w ramach wybranej dyscypliny naukowej – nowych zależności między zjawiskami społecznymi lub ich nowych aspektów.	Umiejętność wzbogacona o odkrywanie – w ramach wybranej dyscypliny naukowej – nowych zależności między zjawiskami społecznymi lub ich nowych aspektów oraz praktycznych zastosowań.
Umiejętność [wykorzystania wiedzy] wzbogacona o wykorzystanie procedury badawczej (naukowej) w ramach wybranej dyscypliny naukowej oraz krytyczną ocenę dotychczasowych wyników badań	To samo

naukowych.	
Umiejętność [rozumienia przyczyn i przebiegu procesów i zjawisk społecznych] wzbogacona o formułowanie złożonych, oryginalnych hipotez badawczych i zastosowanie adekwatnej procedury badawczej.	To samo
Umiejętność [prognozowania zjawisk i procesów społecznych] wzbogacona o wykorzystanie właściwej procedury badawczej (naukowej) i/lub proponowanie nowych metod i narzędzi pomiaru i modelowania w ramach wybranej dyscypliny naukowej.	To samo
Umiejętność [posługiwania się systemami normatywnymi] wzbogacona – w ramach wybranej dyscypliny naukowej – o proponowanie nowych norm lub nowych sposobów ich klasyfikacji i interpretacji.	Umiejętność wzbogacona – w ramach wybranej dyscypliny naukowej – o proponowanie nowych norm lub nowych sposobów ich klasyfikacji i interpretacji oraz uzyskanie praktycznej umiejętności biegłego posługiwania się normami i technikami działania.
To samo [umiejętność wykorzystania zdobytej wiedzy] poszerzone o pogłębioną krytyczną analizę skuteczności i przydatności stosowanej wiedzy oraz o umiejętność przekazywanie wiedzy na poziomie wyższym.	To samo poszerzone o pogłębioną krytyczną analizę skuteczności i przydatności stosowanej wiedzy.
To samo [samodzielne proponowanie rozwiązań konkretnych problemów] poszerzone o umiejętność proponowania nowatorskich lub niestandardowych rozwiązań pojawiających się problemów.	To samo
To samo [rozumienie motywów ludzkich zachowań] na wyższym poziomie wiedzy oraz pogłębione w zakresie wybranej dyscypliny naukowej.	To samo
To samo [ocena kulturowego dorobku człowieka] uzupełnione o umiejętność oceny tego dorobku z zastosowaniem metod badawczych w ramach wybranej dyscypliny naukowej w perspektywie interdyscyplinarnej.	To samo uzupełnione o umiejętność oceny tego dorobku z zastosowaniem metod badawczych w ramach wybranej dyscypliny naukowej.
Potrafi zaprojektować efektywny sposób realizacji zadań badawczych w zakresie danej dyscypliny.	To samo w odniesieniu do zadań zawodowych.
INNE KOMPETENCJE (POSTAWY)	
Potrafi wyznaczać dalekosiężne cele	To samo

przedsięwzięć i organizacji oraz przygotowywać strategie ich osiągnięcia.	
To samo [budowanie projektów działalności społecznej] wzbogacone o umiejętność wskazywania nowych obszarów i sposobów działalności społecznej (w tym obywatelskiej).	To samo
To samo [komunikowanie się z otoczeniem] na wyższym poziomie poszerzone o odpowiedzialność za upowszechnianie wyników badań naukowych.	To samo na wyższym poziomie
Jest przygotowany do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej, a także do kierowania zespołem badawczym.	Jest przygotowany do kierowania instytucjami publicznymi, organizacjami publicznego pożytku oraz organizacjami gospodarczymi.
To samo [uzupełnianie i doskonalenie wiedzy i umiejętności] na wyższym poziomie wiedzy i umiejętności w wymiarze interdyscyplinarnym.	To samo na wyższym poziomie wiedzy i umiejętności.
To samo [profesjonalizm, etyczność zachowań] poszerzone o umiejętność egzekwowania takich postaw.	To samo
Odpowiedzialnie i rzetelnie projektuje, wykonuje i relacjonuje zadania badawcze.	To samo w odniesieniu do zadań zawodowych.